

Självständigt arbete, Påbyggnadskurs Krigsvetenskap (15 HP)

Författare: Leo Robertsson	Årskull: OUP 24–26
Lärosäte: Försvarshögskolan	
Handledare: David Randahl	
Antal ord: 11994	
Försvarslogistik i förändring – En idéanalys av Försvarsbesluten 2015–2024	
<u>Abstract</u>	
<p>Sweden's accession to Nato in 2024 ended two centuries of military non-alignment and forced a fundamental restructuring of defence logistics, with collective integration weighed against historically prioritised autonomy. While role theory has been used to analyse foreign policy before, how it applies to the way smaller states renegotiate specific functions domestically remains unexplored. The study examines how Sweden's role conception has been renegotiated regarding defence logistics during 2015–2024. This is achieved by combining Holsti's (1970) and Aggestam's (2006) role theory with Kress (2002) logistics theory in an ideational analysis of Swedish Defence Resolutions. Using the two idealtypes "active independent" and "faithful ally", the results show that the role transition is neither linear nor uniform across logistic domains. A previously dominant role is instead gradually subordinated to a previously peripheral one without being abandoned, which is here termed hierarchical subordination. The adaptation is however primarily discursive. While the legitimising logic has been redefined, much of the logistics system retains its previous structure. This discrepancy suggests that the integration of the logistics may have preceded the formal policy shift, with the state's role conception having only recently adjusted to achieve strategic coherence.</p>	
<u>Nyckelord:</u> Försvarslogistik, rollteori, försvarsbeslut, natointegration, idéanalys.	

Innehållsförteckning

Inledning	3
<i>Tidigare forskning</i>	4
<i>Syfte och frågeställning</i>	7
<i>Avgränsningar</i>	7
Teori	8
<i>Rollteori och statens identitet (National Role Conceptions)</i>	8
<i>Strategisk logistik (Operational Logistics)</i>	9
Metod	11
<i>Vetenskapsteoretiska utgångspunkter och forskningsdesign</i>	11
<i>Idéanalys som datainsamlings- och analysmetod</i>	11
<i>Idealtyper som analysverktyg</i>	12
<i>Material och källkritik</i>	12
<i>Forskningsetik</i>	13
<i>Tillförlitlighet och trovärdighet</i>	13
<i>Operationalisering</i>	14
<i>Idealtyp: Aktivt Oberoende</i>	14
<i>Idealtyp: Trogen allierad</i>	15
<i>Analytiskt ramverk</i>	17
Analys	18
<i>Strategiskt effektivitetsmått</i>	18
<i>Standardisering och alliansintegration</i>	20
<i>Uthållighet, lager och lagerinfrastruktur</i>	22
<i>Transport, rörlighet och flödesriktning</i>	24
<i>Teknologi och industri</i>	25
<i>Sammanfattning</i>	27
Slutsatser	28
Diskussion	30
<i>Resultatdiskussion</i>	30
<i>Metodologisk reflexivitet</i>	31
<i>Betydelsen för yrkesutövningen</i>	32
<i>Vidare forskning</i>	33
Källförteckning	34

Inledning

Sveriges Natomedlemskap är en av de största säkerhetspolitiska förändringarna i modern tid. Det är därför inte konstigt att den politiska processen som föregick medlemskapet präglades av ambivalens. Bara tre månader innan invasionen av Ukraina förtydligade försvarsministern att ett Natomedlemskap inte var aktuellt (Christiansson & Westberg 2025, s. 195). Samtidigt konstaterade forskare redan 2015 att ett Natomedlemskap inte kunde uteslutas (Britz & Westberg 2015, s. 430). Politikerna var överens om att rusta upp, en process som visade sig vara både tids- och resurskrävande (Christiansson & Westberg 2025, s. 196).

Upprustningsperioden präglades av ett ambivalent handlande. Fördjupade internationella samarbeten betraktades som nödvändiga suveränitetshävande åtgärder. Samtidigt skapades ett dilemma kring Natonärmandet. Utan formella försvarsgarantier riskerade Ryssland provoceras. Andra argumenterade för att mellanläget var optimalt. Det säkrade västligt stöd utan risken för inblandning i andras konflikter (Britz & Westberg 2015, s. 430).

Den ryska invasionen av Ukraina blev brytpunkten. Trots Ukrainas partnerskap med Nato uteblev allierat truppstöd. Detta blottade sårbarheten i svensk säkerhetsstrategi och tvingade Sverige att överge 200 års alliansfrihet (Christiansson & Westberg 2025, s. 197). Somliga hävdar att Natoansökan bara innebar att Sverige släppte sitt utrikespolitiska ”Janus-ansikte” inför folket och att Sveriges ansökningsprocess påbörjades redan vid alliansens grundande. Paradigmskiftet har omskakat den nationella identiteten, vilket kan exemplifieras med att den svenska traditionen av att föra dialog med Moskva nu helt har upphört (Christiansson & Westberg 2025, s. 198).

Natomedlemskapet förändrar Sveriges militärstrategiska förutsättningar. Alliansens kollektiva försvar kräver försvarsintegration. Inom alliansen tilldelas medlemsstaterna olika uppgifter utifrån deras geografiska läge och förmågor (Westberg 2021, s. 241-242). Sverige har där utpekats som uppmarsch- och basområde för försvaret av Nordeuropa (Ds 2023:19, s. 199; Pesu 2023, s. 5).

Rollen som uppmarsch- och basområde skapar tillsammans med omvärldsläget en kontext som kräver ett transformerat logistiksystem (Ekström & Skoglund 2026, s. 20), en transformering som kan ge upphov till ett strategiskt dilemma. Staten ska å ena sidan bygga förmåga för kollektivt försvar av Nato, med fokus på exempelvis värdlandsstöd (HNS), östvästliga flöden och RSOM-förmåga (Reception, Staging and Onward Movement). Å andra sidan ställer Nato artikel 3 krav på självständig nationell försvarsförmåga, vilket kräver logistiskt uthålliga och robusta system med primärt nord-sydliga försörjningslinjer. Dessa krav är inte enkla att förena och tvingar staten att prioritera. Prioriteringarna är inte bara materiella utan berör även hur logistikens strategiska roll motiveras. Natos logistikdoktrin utformas exempelvis med viss tvetydighet: den kräver ett kollektivt ansvar för värdlandsstöd, men framhåller samtidigt att logistik ytterst är ett nationellt ansvar (AJP-4.3, s. 2). Tvetydigheten tvingar Sverige att balansera mellan alliansintegration och att parallellt säkra nationell försörjning.

Fallet är unikt i den mening att Sverige tvingas omvärdera sin historiska roll som militärt alliansfri till följd av drastiskt förändrade hotbilder. Men hur anpassas Sveriges nationella

identitet vid integrationen i ett kollektivt system? Genom en idéanalys fördjupar uppsatsen förståelsen för hur den försvarslogistiska idébildningen i försvarsbesluten omförhandlas under 2015–2024 och kan ses som meningsbärande för statlig identitet. Resultaten visar att Sverige innan Natomedlemskapet hade en mer ”aktivt oberoende” hållning, vilken successivt avgränsats, omförhandlats och inordnats i en mer ”trogen allierad” logik avseende försvarslogistiken. Rollförskjutningsprocessen som Sverige genomgick kan således inte reduceras till en linjär förflyttning mellan de båda ytterligheterna.

Tidigare forskning

För att förstå hur svensk försvarslogistisk omställning åskådliggörs i försvarsbesluten krävs en förförståelse för hur logistik, säkerhetsstrategi och statens identitet samverkar. Därför redogörs här för forskningsläget inom försvarslogistik, alliansintegration och hur stater påverkas vid säkerhetspolitiska förändringar.

Logistikens strategiska dimension

Trots försvarslogistikens centralitet för många historiska utfall betraktas det generellt som ett utforskat område som ofta placerats i skuggan av operationskonsten (Erbel & Kinsey 2015, s. 519–520). Samtidigt råder konsensus om att logistik har stor betydelse för statens strategiska handlingsfrihet. Strategi handlar om vad som ska uppnås, medan logistiken avgör det praktiska handlingsutrymmet (Ekström & Skoglund 2026, s. 21). Någon allmängiltig definition av logistik går inte att uttyda, varför studien kommer att avgränsas till den valda teorins definition. Den ömsesidiga påverkan mellan logistiken och strategin är däremot tydlig och betydande eftersom den möjliggör studien av logistiken som meningsbärande representationer av förändrade rolluppfattningar.

Forskningen förklarar hur olika säkerhetsstrategier kräver olika logistiska system. Prebilič (2006, s. 161–164) redogör för i huvudsak två övergripande logistiska systemtyper. Dels system med fokus på intensiva territorialförsvarsoperationer inspirerat av Clausewitz syn på logistik. Ett system som fungerar i närområdet men brister vid större operationsdjup. Dels system utformade för global maktprojektion inspirerade av Jominis syn på kriget, karaktäriserat av förhandslagring vilket skapar större rörlighet (Prebilič 2006, s. 163–164). Prebilič argumenterar för att de flesta Natoländerna har system utformade för territorialförsvarsoperationer, trots att Nato-doktrinen bygger på den andra systemtypen. Orsakerna bedömer han är en generell avsaknad av hot och att de hot som finns är långt iväg (Prebilič 2006, s. 163). Sedan artikelns publicering har Nato expanderat och omvärldsläget försämrats. I linje med detta menar Ekström & Skoglund (2026, s. 25) att bland annat interoperabilitet är ett särskilt intressant studieobjekt idag.

Anpassningen till förändrade strategier och säkerhetslägen kompliceras också av statens relation till försvarsindustrin. Under decennier har västerländska stater prioriterat kostnadseffektivitet och privatisering. Detta har skapat global riskspridning i tillverkningen men ökat den nationella sårbarheten genom minskad skalbarhet och responsförmåga i

industrin (Hellberg m.fl. 2025b, s. 1078). När säkerhetsläget nu försämrats och staten önskar återfå leveranssäkerhet och tidseffektivitet uppstår friktioner (Hellberg m.fl. 2025b, s. 1079). Samtidigt blir industrin ovillig att investera långsiktigt vid tvära säkerhetsstrategiska kast och skiften i vad staten värdesätter vid upphandlingar (Deverell 2025, s. 148). Detta blir synnerligen intressant för uppsatsen utifrån faktumet att Natoansökan har beskrivits som plötslig och påtvingad. Forskningen understryker vidare att fredsmässiga förberedelser måste göras med krigstida logistiska behov i åtanke. Ekström & Skoglund (2026, s. 22-23) menar samtidigt att staten tenderar att vara återhållsam med försvarsinvesteringar i fredstid, vilket kan hämma utvecklingen.

Nationell identitet och säkerhetspolitiska skiften

När staten genomdriver tvära försvarsstrategiska omställningar påverkas ofrånkomligen den nationella identiteten. En traditionell syn på småstaters strategiska vägval är att de uteslutande dikteras av stormakterna och yttre materiella hot (Gvalia m.fl. 2013, s. 99-100). Detta ifrågasätts av Gvalia m.fl. (2013, s. 109) som menar att uppfattningen av statens hot och faktorer dessutom påverkas av den egna maktelitens uppfattningar. Sveriges historiska identitet anses ha präglats av en strävan efter hög autonomi, militär alliansfrihet och aktiv utrikespolitik genom exempelvis FN (Michalski m.fl. 2024, s. 153).

Formella strategiska skiften behöver samtidigt inte leda till omedelbara beteendeförändringar hos staten. Traditionella förvaltningsvärden såsom rättvisa tenderar att förbli stabila trots säkerhetspolitisk turbulens, i synnerhet den byråkratiska trögheten som präglar relationen mellan staten och försvarsindustrin (Deverell 2025, s. 147–148).

Den nationella identiteten är emellertid bredare än ovannämnd relation och består av två delar. Dels av den nationella rolluppfattningen, vilken kan betraktas som den kollektiva identiteten karakteriserad av djupt rotade uppfattningar och traditioner. Den andra delen i statens roll är den handlingsorienterade delen, statens faktiska agerande. Obalanser mellan den nationella rolluppfattningen och det faktiska handlandet skapar politisk tvetydighet och sänker effektiviteten i statens utrikespolitik (Michalski m.fl. 2024, s. 144–145). En sådan politisk tvetydighet tydliggjordes inför Sveriges Natoansökan. Ända fram till enstaka veckor innan Natoansökan upprätthöll politiken en retorik om alliansfrihet, innan invasionen av Ukraina slutligen framtvängde en ansökan (Christiansson & Westberg 2025, s. 195–197). Vissa forskare konstaterar att Sverige kort därefter anpassade sitt utrikespolitiska agerande genom exempelvis upphörandet av en dialog med Moskva (Christiansson & Westberg 2025, s. 198). Samtidigt menade andra att det trots ett formellt medlemskap kommer att ta lång tid att förändra Sveriges nationella identitet som en autonom och alliansfri stat. Därför har Natomedlemskapet efterföljts av ett svagt rollutövande från Sverige, som snarare präglats av ambivalens och nostalgi, menar Michalski m.fl. (2024, s. 155–157).

Alliansintegration och logistiska anpassningar

En mindre stats anpassningar till Natos kollektiva försvarsstruktur är omfattande. Forskning på baltisk alliansintegration visar att deras militära förmåga vilar på två ben: den nationella territorialförsvarsförmågan och förmågan till värdlandsstöd (Host Nation Support, HNS). Värdlandsstöd möjliggör allierad kraftsamling på eget territorium (Otzulis & Ozolina 2017, s. 98). Även om Sverige är en avsevärt större stat med ett annat geografiskt läge, synliggör den baltiska Nato-integrationen viktiga erfarenheter och fallgropar. Initialt efter medlemskapet prioriterade baltstaterna fortsatt uppbyggnaden av nationellt försvar och doktrinär integration. Först när Nato placerade permanent trupp i regionen uppdagades bristerna i den logistiska förmågan och infrastrukturen. Bristerna framtvängde ökade anslag till och prioritering av förmågan till värdlandsstöd (Otzulis & Ozolina 2017, s. 78, 80, 84–88). Värdlandsstöd missförstås ofta som en militär uppgift när förmågan, inte minst för mindre stater, är beroende av civila parter. Detta eftersom mindre stater inte har råd med egen separat militär infrastruktur såsom järnvägar och hamnar, vilka därför måste samägas (Otzulis & Ozolina 2017, s. 98).

För Sveriges del innebär Natointrädet, som tidigare påvisats, liknande möjliga dilemman. Hellberg m.fl. (2025a, s. 1–2) konstaterar att den dimensionerande utmaningen för svensk Natointegration inte är bristande delad doktrinär förståelse, utan praktisk interoperabilitet. Utöver det har Sverige även ett hårt klimat och bristfälliga transportnätverk som utgör utmaningar för Nato. Staten måste kontinuerligt investera i såväl nationella som kollektiva förmågor eftersom artikel 5 bygger på multinationell styrkeanvändning (Hellberg m.fl. 2025a, s. 1). Gränsen mellan uppdelningarna mellan olika logistiksystem som Prebilić (2006, s. 162–164) gjorde, blir därför suddig. Logistik för nationell försörjning och förmåga måste balanseras mot expeditionära förmågor och alliansintegration. Detta försvåras av att länder har olika logistiska system. Inte minst Sverige med sin unika alliansfria historia, kalla klimat och egna doktrinära traditioner (Hellberg m.fl. 2025a, s. 1–2). Den strategiska och logistiska målkonflikten för Sverige ställs därmed på sin spets. Staten måste hantera kraven på försörjningen av det nationella försvaret samt bli flexibelt och skalbart nog för att understödja multinationella flöden i flera riktningar över svenskt territorium vidare till frontstaterna (Hellberg m.fl. 2025a, s. 2–4). Frågan kvarstår däremot hur Sverige balanserar kraven mot bakgrund av sin historiska rolluppfattning.

Sammanfattning och forskningslucka

Tidigare forskning klargör att försvarslogistiken och säkerhetsstrategin är oskiljaktiga. Strategiska skiften skapar logistiska dilemman, i synnerhet för staten Sverige som har en omfattande logistisk roll inom alliansen. Sverige tvingas balansera och prioritera mellan nationella och kollektiva förmågor. Det framgår också av forskningen att statens rolluppfattning kan vara trögrörlig vid snabba säkerhetspolitiska skiften.

Här identifieras en forskningslucka. Teori kring stater rolluppfattningar (rollteori) har historiskt använts för att analysera utrikespolitiska beteenden. Däremot saknas forskning som undersöker hur rollförändringar särskilt i mindre stater utspelar sig inhemskt (Michalski m.fl. 2024, s. 145). Dessutom saknas forskning som sammankopplar rollteori med omförhandlingar i specifika statliga delfunktioner såsom logistiken. Genom att undersöka hur försvarslogistiken omförhandlas för att balansera en historisk strävan av nationell autonomi mot allianskrav undersöker uppsatsen en ännu relativt outforskad del av militärstrategin. Mot bakgrund av att Sverige tilldelats rollen som logistiskt uppmarsch- och basområde bedöms detta relevant såväl inom- som utomvetenskapligt.

Syfte och frågeställning

Studien syftar till att fördjupa förståelsen för militärstrategisk och säkerhetspolitisk forskning om hur en mindre stats nationella identitet och rolluppfattning omförhandlas vid säkerhetspolitiska skiften. Mer specifikt syftar uppsatsen till att fördjupa förståelsen för hur den försvarslogistiska idébildningen i försvarsbeslutspropositionerna förhåller sig till den bredare nationella rolluppfattningen. Genom en idéanalys av Försvarsbesluten under tidsperioden 2015–2024 beskriver studien hur propositionerna balanserar en historisk strävan efter autonomi mot växande alliansintegrationskrav.

Försvarslogistik studeras här som en del av både det politiska och militärstrategiska systemet, vilket kombinerar synen på logistik som strategisk möjliggörare med synen på logistik som instrument (Ekström & Skoglund 2026, s. 23–24). I ljuset av att Nato har utpekat Sverige som logistiskt uppmarsch- och basområde, tolkar studien hur rollförväntningarna kan spåras i försvarslogistisk idébildning. För att besvara syftet har följande forskningsfråga formulerats:

Hur kan den försvarslogistiska idéutvecklingen i Försvarsbesluten 2015–2024 förstås ur ett rollteoretiskt perspektiv?

Avgränsningar

För att öka precisionen och genomförbarheten avgränsas studien. Uppsatsen undersöker enbart den formulerade rolluppfattningen såsom den beskrivs i försvarsbesluten. Studien gör därmed inga kunskapsanspråk avseende statens faktiska eller generella agerande. Istället fokuserar studien på den politiska och strategiska idébildningen som konstituerar propositionerna.

För det andra görs en tidsmässig avgränsning. Försvarsbesluten 2015, 2020 och 2024 utgör ett strategiskt urval där dokumenten representerar tre olika svenska säkerhetsstrategier. Från en initialt mer formellt militärt alliansfri period till en övergångsfas med upprustning och närmande till alliansen som slutligen övergår till strategin som Natoallierad.

Tematiskt avgränsas studien till försvarslogistiken, vilket här avser all logistik som påverkar totalförsvaret. Försvarslogistik är ett relativt outforskat område, vilket ökar studiens interna relevans. Sveriges roll som uppmarsch- och basområde förtydligar samtidigt den externa

relevansen för avgränsningen och möjliggör också att logistik kan studeras som en del av den bredare säkerhetspolitiska idébildningen.

Teori

För att analysera logistiska förändringar i Försvarsbesluten skapar rollteori tillsammans med logistikteori ett analytiskt raster för att tolka hur den statliga identiteten formas och omförhandlas. Rollteorin består av två texter. Holsti (1970) *National Role Conceptions* (originalteorin) som utgör typologin och formuleringen kring olika roller och deras kompatibilitet. Aggestam (2006) har sedan dess konceptualiserat rollteorin som process. Den beskriver rollbegreppets delar, rollkonflikter samt vad som formar och förändrar rolluppfattningen. Holsti (1970) formar därigenom idealtyperna medan Aggestams (2006) begreppsapparat används för att tolka förändringsprocessen. Aggestam (2006) åberopas därför inte under operationaliseringen av teorin.

Rollteorin stöds av Kress (2002) logistikteori. Denna begreppsliggör logistiska delkomponenter och resursmässiga avvägningar, vilket hjälper till att synliggöra rollförskjutningen. Logistikutformningen ses därigenom som meningsbärande för statlig identitetskonstruktion.

Rollteori och statens identitet (*National Role Conceptions*)

National Role Conceptions presenterar 17 roller som en stat kan anta, vilka förklarar statens agerande i det internationella systemet. Denna uppsats operationaliserar rollerna aktivt oberoende (*Active independent*) och trogen allierad (*Faithful ally*). Även rollerna medlare-integratör (*Mediator-integrator*) och regional delsystemsarbetare (*Regional-subsystem collaborator*) är intressanta och presenteras därför (Holsti 1970, s. 262, 265–267).

Rollteorin lyfter den subjektiva dimensionen i utrikespolitiken (Aggestam 2006, s. 12) och motsätter sig det realistiska perspektivet som utgår från att stater enbart styrs av internationella maktstrukturer. Beslutsfattare styrs också av kognitiva och socialt konstruerade rolluppfattningar rotade i nationens historia och kultur. Rollerna utgör en tolkningsram för beslutsfattarnas upplevda handlingsutrymme (Aggestam 2006, s. 13).

Rollbegreppet är fyrdelat – rollförväntan, rolluppfattning, rollutövning och rolluppsättning (Aggestam 2006, s. 18–21). Rolluppfattning (*role conception*) definieras som ”beslutsfattarnas egen definition av vilka beslut, åtaganden, regler och handlingar som anses lämpliga för deras stat samt vilka funktioner staten bör fylla i det internationella systemet” (Aggestam 2006, s. 12–13) (min översättning). En roll blir stabilare ju längre tid beslutsfattare internaliserar den. En stat innehar ofta flera roller som situationsberoende balanseras. Dessa roller utgör rolluppsättningen (*role-set*). Rollförväntan (*role expectation*) är kraven som andra aktörer riktar mot rollinnehavaren, medan rollutövningen (*role performance*) utgör det faktiska politiska agerandet (Aggestam 2006, s. 18–21).

För att förstå övergången från självständigt till kollektivt försvar använder studien Aggestams konceptualisering av rollkonflikter. Rollkonflikter uppstår då oförenliga roller möts vid förändringar i det internationella systemet och är mest sannolika när kontexten på vilken de grundades förändras. Beslutsfattare eftersträvar generellt stabilitet och kontinuitet i rollutövningen, varför rollkonflikter kan föranleda informationsmanipulation eller motsägelsefull rollutövning (Aggestam 2006, s. 23–24). När rolluppfattningen avviker från rollförväntningarna tvingas beslutsfattarna att omförhandla och kompromissa inom sitt strategiska handlingsutrymme.

Den ”aktivt oberoende” väljs enligt Holsti (1970) av stater som har blockpolitiskt motstånd, geografiska skäl eller ekonomiska behov av det. Rollen som ”trogen allierad” väljs istället vid en upplevelse av otillräcklig förmåga att nationellt möta hot eller av ideologiska överensstämmelser (Holsti 1970, s. 296–297). Den aktiva oberoende bedriver en aktiv utrikespolitik men är militärt alliansfri. Den trogna allierade skapar inflytande genom att alliera sig i kollektiva strukturer. Utöver dessa roller finns två andra intressanta roller.

Rollen ”medlare-integratör” väljs av alliansfria stater som ser det som sitt ansvar att medla i konflikter mellan andra aktörer och bygga broar över blockgränser (Holsti 1970, s. 265). Rollen ”regional delsystemsarbetare” väljs av stater som bygger långtgående strukturella samarbeten i specifika regioner. Detta bygger säkerhet i närområdet genom regionala allianser. Båda rollerna är goda beskrivningar av Sveriges tidigare rolluppfattning och hade kunnat operationaliseras. ”Aktivt oberoende” och ”Trogen allierad” lämpar sig dock bättre eftersom teorin beskriver dem som inkompatibla (Holsti 1970, s. 302). De blir därför mer effektiva metodologiska mätstickor i analysen.

Sammanfattningsvis ger rollteorin ramarna för att förstå hur statens identitet konstitueras och omförhandlas. För att kunna översätta abstrakt identitet till konkreta formuleringar krävs dock kompletterande teori. Genom logistikteorin möjliggörs empirisk spårbarhet av hur rollförskjutningen formuleras i försvarsbesluten.

Strategisk logistik (*Operational Logistics*)

Kress (2002, s. 7) definierar logistik som funktionen omfattande resurserna som krävs för att upprätthålla en militär operation i övergripande målsättnings syfte, vilket inkluderar såväl planering, ledning och styrning av dessa resurser. Definitionen betonar logistikens roll i statens militärstrategiska måluppfyllnad. Här undersöks planeringen av resurserna.

Effektivitet är centralt i beslut om strategisk logistik. Eftersom försvarsbudgeten är begränsad måste alternativen ständigt avvägas i så kallade ”trade-off” analyser. Dessa bedömer förhållandet mellan den förväntade militära uteffekten och den ekonomiska kostnaden (Kress 2002, s. 24). Effektivitetsmättet förändras utifrån vad staten uppfattar som viktigast. Här studeras avvägningen mellan nationellt oberoende och allierad integration, där försvarsbesluten betraktas som resultatet av ”trade-off”-processen. Utfallet i processen avgör vilka strukturella logistiska principer (tillgänglighet, flexibilitet, kontinuitet, tempo, enkelhet, effektivitet och överlevnadsförmåga) som prioriteras i statens rollutövning (Kress 2002, s. 61–

67). Principerna måste balanseras eftersom alla inte kan maximeras samtidigt. Ökad överlevnadsförmåga innebär exempelvis i regel lägre flexibilitet (Kress 2002, s. 68–70).

Strategisk logistik utgör den högsta logistiska nivån och handlar om att skapa och underhålla militär eller civilt försvarsrelaterad infrastruktur. Nivåns huvudsakliga dimensioner är teknologi, industri, lager, lagerinfrastruktur och transport samt de angränsande dimensionerna strategisk rörlighet och gemensamma operationer. (Kress 2002, s. 21–24).

När Sverige anslöt sig till Nato förändrades rollförväntningarna. Inte minst genom den logistiska rollen som uppmarsch- och basområde. Dessa förväntningar som ”trogen allierad” riskerar att skapa interna friktioner eftersom Sveriges historiska roll är mer lik den ”aktivt oberoende”. Rollteorin förklarar hur säkerhetspolitiska skiften ger upphov till rollkonflikter och ambivalent rollutövning. Den saknar dock verktygen för att empiriskt spåra detsamma. Därför behövs logistikteorin. Kress (2002) begreppsliggör hur staten tvingas fördela begränsade resurser och prioritera mellan olika oförenliga principer. Den teoretiska syntesen används således för att undersöka spelplanen (försvarsbesluten) där rollkonflikter och rolluppfattningar utspelar sig. Logistikteorin representerar ett västperspektiv på logistik som svensk logistikdoktrin byggts kring, varför den tillsammans med rollteorin ses som lämplig för studien.

Metod

För att förstå hur Sveriges rolluppfattning kring försvarslogistik har förskjutits genomförs en kvalitativ, diakron fallstudie. Analysverktyget som används består av två operationaliserade idealtyper som synliggör förändringarna i försvarsbesluten. Genom en beskrivande idéanalys friläggs tankebildningar i materialet. Bakomliggande tankebildningar kring logistiken tolkas därefter som uttryck för hur staten konstituerar sin rolluppfattning i propositionerna.

Vetenskapsteoretiska utgångspunkter och forskningsdesign

Studien vilar på en interpretivistisk grundsyn där utgångspunkten är att säkerhetspolitiken kontinuerligt konstrueras och omtolkas genom statliga idébildningar. Utifrån det antas logistiska formuleringar i försvarsbesluten kunna tolkas som uttryck för underliggande rolluppfattningar. Den objektiva verkligheten utanför försvarsbesluten är inte studieobjektet. Istället är det försvarsbeslutens formulerade verklighet som är det intressanta.

Studien bygger på en jämförelsedesign där utvecklingen i försvarsbeslutspropositionerna studeras över tidsperioden 2015–2024 (Esaiasson m.fl. 2024, s. 82). Försvarsbesluten 2015 (FB15), 2020 (FB20) och 2024 (FB24) utgör ett strategiskt urval vars syfte är att representera olika säkerhetspolitiska kontexter såsom beskrivet i avgränsningsavsnittet. Även om Sverige redan 2015 hade samarbeten såsom ”Partnerskap för fred”, representerar Försvarsbeslutet 15 ändå en formell militär alliansfrihet enligt propositionen. Försvarsbeslutens lika utformning medger också tydliga spårningar av rollförskjutningsprocessen.

Idéanalys som datainsamlings- och analysmetod

En kvalitativ textanalys tillämpas för att synliggöra meningen i textens delar och helhet (Esaiasson m.fl. 2024, s. 309). Mer precis genomförs en beskrivande idéanalys för att kartlägga förändringarna i försvarsbesluten. Idéer betraktas här som textmaterial vars satsinnehåll ingår i VBR-triaden: beskrivningar (påståenden om verkligheten), värderingar (Vad som är bra/dåligt) och rekommendationer (uppmaningar till handling eller inriktningar) (Vedung 2018, s. 199–200). Eftersom faktabeskrivningarna kring logistikutformningen bedöms meningsbärande för en underliggande statlig identitet är VBR-triaden viktig för att strukturerat tolka logiken i försvarsbesluten.

Idéanalys är en vanlig analysmetod vid beskrivande undersökningar av politiska texter (Beckman 2005, s.14). Eftersom forskningsfrågan undersöker just idébildningarna bedöms analysmetoden lämplig. En beskrivande idéanalys innebär att med viss systematik sortera materialet på ett sätt som inte omedelbart går att utläsa ur materialet. Forskaren applicerar i idéanalysen sitt analysverktyg på texterna för att skapa tolkningar som utgör påståenden kring innehållets karaktär (Beckman 2005, s. 51–53). Tillsammans bildar tolkningarna en representation av materialets övergripande idébildning.

Idealtyper som analysverktyg

Då statens rolluppfattning sällan uttrycks explicit, används idealtyper som mätinstrument. Detta ger analysen en jämförelsepunkt, vilket gör resultatet mer greppbart. Idealtypen utgör en teoretiskt renodlad version av ett fenomen och syftar inte till att återspegla verkligheten (Boréus & Bergström 2018, s. 147–149). Rollerna ”Aktivt oberoende” och ”Trogen allierad” ur Holstis (1970) nationella rollbeskrivningar utgör fundamentet för studiens idealtyper. Verktöget ska inte missförstås som kategorier utan syftar snarare till att vara en analytisk mätsticka mot vilken empirin kan placeras närmare eller längre ifrån.

Analysförfarandet

Textbearbetningen genomförs i huvudsak enligt Esaiassons (2024, s. 331–332) föreslagna tillvägagångssätt, men omtolkas för att passa idéanalysen. Inledningsvis genomförs en helhetsläsning av materialet. Här noteras analyslämpliga textsatser. Helhetsläsningen ger också ett kontextuellt sammanhang. Därefter ställs analysfrågorna till det utvalda satsinnehållet i texterna, vilket också formulerar indikatorer. Idébildningarna (VBR) tolkas därefter utifrån satsinnehållets betydelse i textavsnittet och textavsnittets kontextuella betydelse i propositionen. Tolkningen sker utifrån Aggestams (2006) beskrivningar av den rollteoretiska processen. Idébildningarna placeras därefter i relation till idealtyperna som bygger på Holstis (1970) nationella rolluppfattningar och Kress (2002) logistiska dimensioner och principer. Vid flera möjliga tolkningar avgörs den slutgiltiga tolkningen av det som mest liknar propositionens övergripande mönster. Analysfrågornas sammanvägda svar renderar i slutsatserna där återigen Aggestam (2006) begreppsliggör förskjutningarna i rolluppfattningen.

Material och källkritik

För att studera hur statens rollförskjutning materialiseras i logistiken krävs empiri som representerar strategisk inriktning. Den mest lämpliga empirin, med hänsyn till tillgänglighet och centralitet, bedöms vara försvarsbeslutspropositioner. Försvarsbesluten utgör de tyngsta strategiska inriktnings- och styrdokumenterna för utformningen av totalförsvaret. Dessa är normativa och speglar politisk viljeinriktning. I denna uppsats studeras följande försvarsbeslutspropositioner:

- Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 (Prop. 2014/15:109).
- Totalförsvaret 2021–2025 (Prop. 2020/21:30).
- Totalförsvaret 2025–2030 (Prop. 2024/25:34).

Hädanefter benämns dokumenten FB15, FB20, FB24.

Eftersom dokumenten utgör den verklighetsbeskrivning som ämnar studeras är den traditionella källkritikens krav på äkthet, oberoende, samtidighet och tendens (Esaiasson m.fl. 2024, s. 135) mindre relevanta. Källkritikens funktion förändras i en interpretivistisk textanalys. Syftet är inte att granska huruvida verklighetsbeskrivningarna är sanna. Istället är

syftet att undersöka hur verkligheten beskrivs enligt propositionerna och vilken kontextuell betydelse detta kan tillskrivas. Propositionerna blir därför primärkällor. Dokumenten är av sin natur tendentiösa med det delvisa syftet att övertyga befolkningen och riksdagen om regeringens avsikter. Tendensen är därför nödvändig eftersom dokumentens förmedlade idébildning utgör uppsatsens studieföremål.

Forskningsetik

Den största forskningsetiska utmaningen för studien är min egen position. Som försvarsmaktsanställd har jag förförståelse för fallet, vilket bidrar med insikter men samtidigt riskerar konfirmationsbias. Detta eftersom det berör den pågående Natointegrationen jag själv lever i. Detta måste hanteras genom konsekvent användning av analysverktyget för att motverka övertolkningar. Analysverktyget gör också att motstridiga formuleringar kan synliggöras. Studiens samtid är även problematisk utifrån att den politiska integrationsprocessen kan påverkas genom framställningen av olika idébildningar kring svenskt agerande. Detta eftersom materialet inte bara beskrivs utan även tillförs mening genom tolkningar. Därför blir transparensen kring studiens begränsade räckvidd och kunskapsanspråk viktig, eftersom jag inte avser påverka den politiska processen. Konfirmationsbias kan också drabba studien där formuleringar som betonar alliansintegration omedvetet kan överdrivas eftersom de förväntas.

Tillförlitlighet och trovärdighet

I en interpretivistisk idéanalys utgör forskaren själv det primära mätinstrumentet. Idématerialet talar inte själv utan måste tolkas, vilket innebär att beskrivningarna inte blir objektiva utan alltid innehåller argumentativa delar om hur texten bör förstås (Boréus & Bergström 2018, s. 141). Studiens trovärdighet är därmed helt beroende av ett systematiskt tillvägagångssätt som bygger på att jag redovisar ambitioner, analysverktyg, jämförelsepunkter och alternativa tolkningsmöjligheter (Boréus & Bergström 2018, s. 141). Detta uppnås genom ett teoretiskt förankrat analysverktyg och ”metaspråk” som appliceras på propositionerna (Vedung 2018, s. 202–203). Ett välutvecklat och välanvänt analysverktyg gör tolkningarna spårbara och intersubjektivt prövbara.

Idealtyper som mätverktyg medför också risker för tillförlitligheten i resultatet. De är teoretiska renodlingar av ett fenomen och inte heller uttömmande. Nyanser i materialet riskerar att osynliggöras eller överdrivas om texterna tvingas in i förutbestämda idealtyper (Boréus & Bergström 2018, s. 166). Detta motarbetas genom att låta eventuella hybridlogiker framträda. Materialet bedöms utifrån avståndet till idealtyperna och en ambivalent policyanpassning är dessutom ett minst lika intressant resultat som en linjär. Slutligen är studiens räckvidd avgränsad genom materialet. Endast propositionerna analyseras, vilket innebär att slutsatserna endast kan avse den formulerade rolluppfattningen. Trovärdigheten i resultatet blir därför beroende av att läsaren är införstådd med avgränsningarna.

Operationalisering

Teorin tillämpas i denna studie som ett analytiskt raster genom vilket empirin tolkas. Syftet är att synliggöra hur förändringar i försvarslogistikens inriktning kan förstås som meningsbärande för den bredare säkerhetspolitiska rolluppfattningen. Eftersom rolluppfattningen saknar direkt empirisk spårbarhet operationaliseras två idealtyper i en syntes av Holstis (1970) nationella rolluppfattningar och Kress (2002) logistiska dimensioner.

Idealtyp: Aktivt Oberoende

Idealtypen utgår från Holstis (1970) ”Active Independent” och beskriver en stat som undviker permanenta militära och ideologiska förpliktelser gentemot stormakter och allianser.

Beslutsfattandet styrs uteslutande av nationella intressen och säkerställd strategisk handlingsfrihet. Detta ska inte förväxlas med isolationism då staten ofta bedriver intensiv diplomati och agerar brobyggare (Holsti 1970, s. 262–263). Det karaktäriserande är frånvaron av ömsesidiga försvarsförbindelser. Idealtypen betraktas som en extrem av en mindre, självständig och oberoende militärt alliansfri stat.

Det logistiska systemet designas följaktligen för att maximera självständig nationell överlevnad. I statens resursavvägningar (trade-offs) blir Kress (2002, s. 63, 66) principer tillgänglighet (attainability) och överlevnadsförmåga (survivability) centrala. Kress definierar tillgänglighet som graden till vilken nödvändiga resurser är säkrade för kommande operationer. Idealtypen säkrar tillgänglighet genom förhandsallokerade nationella logistikresurser (Kress 2002, s. 63). Detta ökar uthålligheten men kräver mer omfattande lager och lagerinfrastruktur än om försörjning sker i samverkan med andra (Kress 2002, s. 21–22). Överlevnadsförmågan prioriteras eftersom egna försörjningskedjor måste skyddas som en följd av att den egna staten alltid blir frontstat. Därför krävs fortifikatoriska skydd, geografisk spridning och redundans.

Försvarsindustrin och teknologi betraktas som nationella säkerhetsintressen vilka skyddas genom protektionism (Kress 2002, s. 21). Samarbeten ingås därför endast om egen industri stärks utan att inskränka oberoendet i staten. Transportinfrastrukturen prioriterar säkra nord-sydliga försörjningslinjer eftersom behovet av tvärförbindelser minskar i takt med minskade internationella beroenden.

Konsekvensen blir lägre flexibilitet. Kress (2002, s. 62) definierar flexibilitet (flexibility) som logistiksystemets förmåga att hantera förändringar och omfördelade resurser, vilket minskar med stor predestinerad lagerhållning. Systemet är istället anpassat efter det egna försvarets särbehov och förväntas inte integreras med utländska systemmotsvarigheter (Kress 2002, s. 23–24), varför interoperabilitet och standardisering nedprioriteras.

Idealtyp: Trogen allierad

Idealtypen utgår från Holstis (1970, s. 267) ”Faithful Ally”. Här binds staten i starka kollektiva förpliktelser till en specifik allians och underordnar egen handlingsfrihet för alliansens målsättningar. Politiska beslut är därför en fråga om gemensamma målsättningar som genom solidaritet skapar säkerhet. Holsti (1970, s. 267) betonar dock att de flesta av alliansmedlemmarna inte är ”trogna allierade” utan bara tar emot skydd utan att återförsäkra den som skyddar. Det är därför just återförsäkringen och viljan att bidra till alliansmedlemmarnas säkerhet på egen bekostnad definierar idealtypen. Idealtypen representerar alltså här extrembilden av en lojal stat som ingår i ömsesidigt förpliktande militärallianser.

Logistiksystemet utformas följaktligen för att maximera alliansens rörlighet och överlevnad. Principerna flexibilitet (flexibility), kontinuitet (continuity) och tempo (tempo) (Kress 2002, s. 62–64) blir därför centrala. Eftersom staten förväntas ge och ta emot stöd i flera operationsriktningar kräver logistiken anpassningsförmåga (flexibility) framför nationell uthållighet. Tillgängligheten (attainability) som prioriterades för den aktivt oberoende säkras här genom höga flöden som transiteras genom den egna staten till fronten, oberoende av vilken allierad frontstat som blir angripen.

Staten överger nationellt anpassade system för allierad standardisering och interoperabilitet. Försvarsindustri och teknologi betraktas som en gemensam marknad för allierade. Detta innebär utländsk produktion, gemensamma upphandlingar och delade försörjningskedjor. Transportinfrastrukturen prioriterar stora terminalpunkter för RSOM (Reception, Staging, Onward Movement) såsom hamnar och flygplatser. Öst-västliga tvärförbindelser blir centrala för transitering av utländska förband och resurser genom eget territorium som blir en del av en längre försörjningskedja.

Idealtypen åtnjuter utifrån prioriteringarna större flexibilitet (Kress 2002, s. 68–69), men har samtidigt högre internationella beroenden. Stora inhemska beredskapslager nedprioriteras här till förmån för kontinuerliga logistikflöden utifrån. Därför blir satsningar på interoperabilitet och standardisering som möjliggör gemensamma operationer fundamentala (Kress 2002, s. 23–24).

Dimensioner och analysfrågor

För att öka intersubjektiviteten bryts idealtyperna ner till fem övergripande dimensioner, motsvarande Kress (2002, s. 21) strategiska logistiska kärnområden, principer och ”trade-off” begrepp. Dessa syntetiseras till:

1. Strategiskt effektivitetsmått
2. Standardisering och alliansintegration
3. Uthållighet, lager och lagerinfrastruktur
4. Transport, rörlighet och flödesriktning
5. Teknologi och industri

För att tydligare länka dimensionerna till textmaterialet skapas tillhörande analysfrågor. Dessa undersöker empirin som därigenom spåras mot idealtyperna. Genom analysfrågornas sammanvägda svar kan rollförskjutningen synliggöras.

Analytiskt ramverk

Dimension	Analysfråga	Idealtyp: Aktiv oberoende	Indikatorer: Aktivt oberoende	Idealtyp: Trogen allierad	Indikatorer: Trogen allierad
Strategiskt effektivitets mått	1. Vilket överordnat mål används för att legitimera logistikens utformning och resursfördelning?	Överordnat mål är nationell överlevnad. Enskild försvarsförmåga är överordnad kollektiva förmågor.	<i>Säkerställa nationellt försvar, möta väpnat angrepp enskilt, nationell överlevnad, försvara Sverige och svenska intressen.</i>	Överordnat mål är bidrag till Natos gemensamma försvarsplanering. Egen överlevnad bygger på mottagandet av hjälp.	<i>Värdlandsstöd som dimensionerande uppgift, krav för Natos kollektiva försvar, möjliggöra Natos framskjutna försvar, egen NDPP-roll</i>
Standardisering och alliansintegration	2. I vilken utsträckning prioriteras anpassning till alliansens standarder och ledningsstruktur framför nationellt anpassade system?	Nationellt anpassade lösningar föredras. Standardisering accepteras endast om den inte drabbar systemförmågan och svenskt oberoende. Planerings- och ledningsstruktur ses som nationella angelägenheter.	<i>Svenska särlösningar, anpassat för svenska förhållande, förmåga att agera enskilt, nationell ledning och handlingsfrihet, oberoende funktion</i>	Interoperabilitet är överordnad systemförmåga och nationell anpassning. Nationella system omsätts till förmån för kollektiva och planeringen subordinerar Alliansens. Staten accepterar minskad förmågebredd till förmån för rollspecialisering.	<i>Interoperabilitet, nato-standard, alliansstandard, integration i ledning och struktur, gemensamma rutiner</i>
Uthållighet, lager och lagerinfrastruktur.	3. Hur beskrivs den primära lösningen för skapandet av logistisk uthållighet vara?	Uthållighet maximeras genom ökad självförsörjning. Staten har omfattande skyddade beredskapslager för att garantera överlevnad vid isolering.	<i>Nationell uthållighet, spridning, nationell försörjningsberedskap, statliga reserver, uthållighet vid isolering, klara oss själva, redundans, självförsörjning</i>	Uthållighet maximeras genom flöden och responsförmåga. Säkrade internationella leveranskedjor och stora terminalpunkter garanterar överlevnad och uthållighet. Allierade förhandslagring.	<i>Delade försörjningskedjor, resursdelning, kollektiv uthållighet, internationellt beroende, alliansgemensamma projekt, PESCO</i>
Transport, rörlighet och flödesriktning	4. Vilket övergripande syfte och geografisk riktning prioriteras i logistiknätet för transportinfrastrukturen?	Inhemsk rörlighet prioriteras för att kunna flytta egna förband inom landet. Detta säkerställer nationell överlevnad vid isolering.	<i>Nord-sydlig riktning, inhemsk rörlighet, inhemska försörjningslinjer, förflyttning av egna förband, inre linjer, nationell transportkapacitet, försvara svenskt territorium</i>	Gränsöverskridande tvärförbindelser prioriteras för mottagande, försörjande och transitering av allierade. Detta säkerställer landets funktion som uppmarsch- och transitområde.	<i>Väst-östliga flöden, tvärförbindelser, allierade försörjningslinjer, HNS, Uppmarsch/Transitområde, RSOM, allierad rörlighet, värdlandsstödet behov</i>
Teknologi och industri	5. Vilken roll har den inhemska försvarsindustrin för svensk suveränitet och hur betraktas industrisamarbeten?	Försvarsindustrin betraktas som en garant för svensk suveränitet och oberoende. Utländska samarbeten genomförs om egen industri gynnas.	<i>Väsentligt säkerhetsintresse, inhemska försvarsindustriell bas, trygga nationell tillverkning, nationell försörjningstrygghet, minska importberoende, säkerställa svensk teknisk kompetens</i>	Försvarsindustrin ses som en del av den globala marknaden där effektivitet och riskspridning går före svensk produktionskapacitet genom gemensamma upphandlingar och industriprojekt.	<i>Integrerade leveranskedjor, multinationell upphandling, försvarsindustriellt samarbete, Natos försvarsmarknad, gemensamma upphandlingar</i>

Analys

Här prövar analysverktyget empirins idébildningar mot studiens frågeställning om hur försvarslogistisk idéutveckling kan förstås ur ett rollteoretiskt perspektiv. Analysen presenteras tematiskt utifrån analysverktygets fem logistiska dimensioner.

Strategiskt effektivitetsmått

Dimensionen undersöker det överordnade strategiska målet som legitimerar resursfördelningen och logistikens utformning och hur effektiviteten i logistiksystemet primärt mäts. Antingen som statens enskilda förmåga till nationellt försvar och suverän överlevnad eller i hur väl logistiken understödjer alliansens gemensamma försvar.

I inledningen av den undersökta perioden (FB15) är det strategiska effektivitetsmålet huvudsakligen inåtriktat. Det överordnade målet legitimeras därför primärt utifrån statens förmåga till nationell överlevnad. Regeringen uttrycker detta tydligt redan i inledningen till propositionen: ”Ytterst ska försvaret kunna möta ett väpnat angrepp” (FB15, s. 1).

Krigsdugligheten i krigsorganisationen ska ökas. Genom att dimensionera försvaret och materielförsörjningen utifrån ett nationellt isolerat scenario blir den överordnade målsättningen att skapa en tröskel mot angrepp (FB15, s. 1). Logistisk effektivitet mäts således primärt i graden av nationell försvarsförmåga. Vidare också i hur väl investeringarna ökar den operativa förmågan i Försvarsmaktens krigsförband under operationer på eget territorium (FB15, s. 1).

Detta får följd effekter för logistiksystemets utformning. Logistikens verksamhet måste utgå från vad som krävs för att mobilisera krigsförbanden så att de kan verka vid höjd beredskap och krig (FB15, s. 96). Ett exempel på nationellt fokus är att vissa logistikbataljoner tillförs armén vid mobilisering, tidigare tillhörande det försvarsmaktsgemensamma förbandet FMLOG (Försvarsmaktens logistik) (FB15, s. 16). Detta separerar den bakre och främre logistiken, vilket innebär att logistiken anpassas till arméns särbehov snarare än gemensamma operationer. Utifrån det försämrade omvärldsläget betonas också behovet av att logistiktjänsterna måste organiseras så att Försvarsmakten kan direktstyra dem (FB15, s. 96), syftande till minskade externa beroenden. Detta placerar Försvarsmakten som logistikens överordnade organisation.

Regeringen redogör trots detta för en solidarisk säkerhetspolitik. Solidariteten uppfattas dock som komplement till den nationella strategin snarare än ömsesidig internationell samverkan. Texten klargör exempelvis att samarbetena som genomförs inte innebär några militära förpliktelser gentemot andra (FB15, s. 21). En alternativ tolkning är att den solidariska säkerhetspolitiken i FB15 återspeglar en delvis redan genomförd rollförskjutning mot en trogen allierad logik, där formell alliansfrihet egentligen döljer förväntningar på kollektiv säkerhet. Samtidigt försvagas denna tolkning av konkreta logistiska åtgärder som segmenteringen av logistikstridskrafterna uteslutande motiveras av nationell mobiliseringsförmåga. Solidaritetsretoriken är samtidigt perifer i förhållande till FB20/24, varför FB15 ändå bedöms närmare den aktivt oberoende idealtypen.

I FB20 sker en viss förskjutning som närmast kan beskrivas som en hybrid av idealtyperna. Återuppbyggnaden av det nationella försvaret används fortsatt som legitimerande för utformningen av logistiksystemet och försvaret i stort. Regeringen beskriver den övergripande målsättningen som:

”Sverige ska enskilt och tillsammans med andra stater och organisationer kunna försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.” (FB20, s. 69).

Effektiviteten i logistiksystemet sammankopplas således här med den allierade logiken. Formuleringen tydliggör samtidigt att det är försvaret av Sverige som avses. Vidare förtydligas att ”Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast. Sverige är inte med i någon militär allians” (FB20, s. 27). Samtidigt får solidaritetsförklaringen en betydligt skarpare inramning här, vilket tar sig uttryck i att ”Sverige inte kommer att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp drabbar ett annat EU-medlemsland eller ett nordiskt land” (FB20, s. 27). Solidaritetsdeklarationen innebär att logistiksystemet plötsligt måste förhålla sig till två målsättningar. Utöver nationell uthållighet måste det också värderas utifrån förmågan att ge och ta emot hjälp för att möjliggöra den kollektiva ambitionen. I propositionen värderas därför interoperabilitet centralt (FB20, s. 76).

I FB24 överger staten slutgiltigt den ambivalenta rollutövningen i och med Natomedlemskapet. Resursallokeringen legitimeras således primärt av de kollektiva åtaganden som medlemskapet innebär. Detta tolkas ur följande formulering om Sveriges nya utgångspunkt:

”Sveriges totalförsvar utformas och dimensioneras för att försvara landet mot ett väpnat angrepp och medverka till försvaret av allierade” (FB24, s. 57).

Detta är uttryckligen en beskrivning av en förändring i dimensionen. Den nationella förmågan beskrivs som en del av något större. Samarbetet beskrivs inte längre bara som att gynna den egna staten; Sveriges satsningar på civilt försvar uttrycks exempelvis som viktiga bidrag till alliansens avskräckning och försvar (FB24, s. 111). Logistikens konstrueras i texten som ett medel för att uppfylla Natos gemensamma målsättningar, vilket visar på ett närmare troget allierat förhållningssätt.

Konkreta åtgärder för att understödja andra såsom anpassningar av svenska marinbaser för att försörja allierade i sjödomänen är exempel (FB24, s. 79). Sverige tar därigenom kostnader för att hjälpa allierade utan direkt motprestation. Vidare beskriver regeringen att en sammanhållen logistikfunktion är en förutsättning för att kunna ta emot allierade (FB24, s. 86), varför ökade resurser till ledningsförmågan rekommenderas (FB24, s. 87). Till skillnad från tidigare försvarsbeslut tillkommer alltså konkreta förslag för ökad trovärdighet i solidaritetsförklaringen. Det möjligen tydligaste beviset för skiftet i effektivitetsmättet beskrivs i att logistiken måste ”utvecklas för att bättre kunna understödja Natos krav på storskaliga militära operationer under en längre tid” (FB24, s. 87). Detta sätter Natos behov i centrum snarare än Sveriges.

Sammanfattningsvis framträder förskjutningen tydligt i dimensionen. Det överordnade målet skiftar från att skapa enskild tröskeffekt till understöd av storskaliga Natooperationer. Där rollförskjutningen kontrasteras tydligast är i motiveringen av resursfördelningen. I FB15

motiveras logistiken av krigsförbandens ökade behov och krigsduglighet. I FB20 av en dubbel och tvetydig ansats som sedermera förtydligas och inordnas i alliansens försvarsplanering i FB24. Det är följaktligen den legitimerande logiken och motiven snarare än de konkreta åtgärderna som genomgår störst förändring.

Standardisering och alliansintegration

Denna dimension prövar i vilken utsträckning staten prioriterar anpassning till alliansens standarder och ledningsstruktur framför nationellt anpassade system. Detta visar hur staten balanserar strategisk autonomi med att strukturellt inordna sig i kollektiva strukturer.

I det första beslutet (FB15) visar sig precis som i det strategiska effektivitetsmålet en förhållandevis inåtriktad logik. Den formella alliansfriheten står fast (FB15, s. 20) och ledningsstrukturen förblir nationell. Regeringen förtydligar detsamma genom en beskrivning av hur försvaret genomgår en förändring från att ha varit ett insatsförsvaret till att tydligt omriktas mot nationella försvarsdimensionen (FB15, s. 9). I linje med propositionens överordnade säkerhetspolitiska syfte att garantera landets oberoende och självständighet (FB15, s. 7), nämns inte någon anpassning till Natos formella kollektiva planerings- och ledningsstruktur (NDPP). Samtidigt betonas det att samarbetet med Nato har fördjupats inom ramen för partnerskap för fred. Där deltar Sverige enligt propositionen i exempelvis i (PARP), en övnings-, planerings- och översynsprocess för partners till Nato som syftar till att öka interoperabiliteten (FB15, s. 37). Den suveräna kontrollen tolkas intakt eftersom detta inte innebär några ömsesidiga förpliktelser. Syftet beskrivs uteslutande vara ökad interoperabilitet. Detta är ett uttryck för en mer aktivt oberoende hållning. Samarbetena tolkas som komplement till det egna försvaret och syftar till egen vinning och inflytande snarare än att möjliggöra alliansens försvar.

Sverige har samtidigt ett pragmatiskt förhållningssätt gällande standardiseringen av teknik och taktik. Regeringar beskriver att större gemensamma operationer aldrig kommer att genomföras ensamma. Detta efterföljs av att alla stridskrafter därför krävs avseende interoperabilitet (FB15, s. 56). Standardiseringen blir således en tydlig rekommendation. Det tolkas dock, som tidigare belysts, som ett verktyg för att stärka den egna förmågan att agera tillsammans med andra när staten väljer det. Regeringen framhåller dock explicit att Natosamarbetet är centralt för ökad militär förmåga såväl nationellt som internationellt (FB15, s. 56). Idén om ett oberoende Sverige blir således tvetydig. Sverige utnyttjar alliansens standarder för att skapa nationell överlevnad, men den primärt konkreta åtgärden är fortsatt övningsverksamhet (FB15, s. 70). Inför inriktningsperioden tecknas samförståndsavtal för värdlandsstöd. Detta motiveras med att det är förutsättningsskapande för att ge och ta emot militärt stöd (FB15, s. 37–38). Konkreta anpassningar presenteras tydligt först i senare försvarsbeslut.

I FB20 förstärks det ”pragmatiska” förhållningssättet till alliansens standarder. Staten står fast vid den formella autonoma ledningsstrukturen. Samtidigt underordnar den sig Nato planeringsmässigt i allt större utsträckning. Utgångspunkten är dock att Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast: ”Sverige är inte med i någon militär allians” (FB20, s. 27).

Denna suveräna fasad krockar emellertid med den solidariska säkerhetspolitiken som också manifesteras. Regeringen uttrycker som påvisats ett löfte om att ”Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat EU-medlemsland eller nordiskt land” (FB20, s. 27). Detta hanterar och förtydligar problematiken med solidaritetspolitiken som militärt alliansfri. Tolkningen är att staten försöker legitimera sin standardisering tekniskt och taktiskt samtidigt som kontroll genom formell alliansfrihet bibehålls. Samtidigt förbinder denna formulering Sverige att agera, vilket kan tolkas som att staten avsäger sig oberoendet. Detta återförsäkras däremot av att stödnivån inte specificeras.

Solidariteten gentemot Nato blir genom den solidariska säkerhetspolitiken den logistiska och ledningsmässiga normen. Detta tolkas genom regeringens konstaterande kring att Nato är den enda organisationen med förmåga att planera och leda stora militäroperationer (FB20, s. 78). Om solidaritetsdeklarationen gäller måste således Försvarsmakten integreras i alliansen. Partnerskapet tolkas därmed allt viktigare. Natos PARP beskrivs som ett viktigt verktyg för hur Sverige utvecklar sin militära förmåga och interoperabilitet för militära insatser (FB20, s. 78). Interoperabilitet beskrivs här precis som i FB15 som nödvändig för samverkan (FB20, s. 76). Här får ordet däremot en definition: politisk dialog, scenariobaserade diskussioner, goda kontaktytor och övningsverksamhet. Perifert nämns också att samband, anpassade regelverk och logistiklösningar ingår. Mot bakgrund av det anser regeringen att infrastruktur behöver anpassas (FB20, s. 76). Detta är intressant eftersom dessa formuleringar saknades i FB15. Inriktningen tolkas således mer konkret. Vidare gör regeringen bedömningen att operationsplanering ska samordnas med såväl Nato som övriga viktiga partners så långt som möjligt (FB20, s. 70). Det civila försvaret definieras också utifrån Natos sju civila grundläggande förmågor, vilket signalerar ökade samarbetsambitioner (FB20, s. 78). Staten rör sig således allt närmare ett logistiksystem definierat utifrån Nato, samtidigt som formell militär alliansfrihet vidmakthålls.

I FB24 försvinner dualismen. Prioriteringen i avvägningen mellan nationella och kollektiva system avgörs och formuleringarna flyttas närmare den trogne allierade. Regeringen beskriver att Sverige fullt ut inordnas i Natos regionala planering med de operativa konsekvenser det innebär (FB24, s. 14). Staten tolkas därmed avsäga sig kontrollen och signalerar att man är beredd att ta även negativa konsekvenser. Den nationella anpassningen underkastas därigenom kollektivets.

”Som Natomedlem kommer svensk militär förmågeutveckling [i hög] grad behöva utgå från de förmågemål som tilldelas Sverige inom ramen för Natos förmågeplaneringsprocess” (FB24, s. 168).

Standardisering betraktas här som central snarare än kompletterande som strategi. Svenska styrkor ska kunna delta i multinationella förbandsformationer där de leds av Natos utpekade chefer (FB24, s. 67). Egna nationellt anpassade system utan interoperabilitet tolkas därför underförstått som rena hinder. Natostandard blir därför normen för försvarslogistiken. Ett bevis på rollförskjutningen är uppvärderingen av världlandsstödet. Från att tidigare ha nämnts perifert beskrivs det nu som en av huvuduppgifterna för totalförsvaret. När allierade ska operera på svenskt territorium fastslås det att ”världlandsstödet måste ses som en integrerad del i en övergripande nationell logistikmodell där staten, kommuner, regioner och näringsliv

är en del i planeringen” (FB24, s. 41). En sammanhållen planering inom alliansen beskrivs i linje med det avgörande för det civila stödet i militära operationer (FB24, s. 117).

Sammanfattningsvis visar dimensionen standardisering och alliansintegration ett tydligt glapp mellan formell och faktisk anpassning. I både FB15 och FB20 upprätthåller staten ett formellt oberoende och en nationell ledningsstruktur samtidigt som Sverige i praktiken anpassar både teknik och taktik till Natostandard. I FB24 överbryggas glappet genom statens explicita underordnande till alliansen avseende planering, ledning och standardisering. Dimensionen illustrerar således att de tekniska och taktiska anpassningarna föregick ledningsstrukturella anpassningar och det formella alliansfria övergivandet.

Uthållighet, lager och lagerinfrastruktur

Denna dimension analyserar hur propositionen primärt anger att logistisk uthållighet skapas. Den aktivt oberoende idealtypen gör det genom ökad självförsörjning. Den trogna allierade genom säkra internationella flöden och kollektiv responsförmåga.

I FB15 saknas kvantitativa definierade uthållighetsmål till skillnad från senare propositioner. Propositionen konstaterar istället att planeringen för det civila försvaret bör återupptas (FB15, s. 104). Uthållighetsskapande inriktningar som finns beskriver en återuppbyggnad av basplattan för att höja krigsförbandens krigsduglighet. Regeringen rekommenderar därför att ammunition, standardfordon med mera anskaffas för att stärka basplattan (FB15, s. 2, 13). Parallellt upprättas geografiskt spridda depåförband som stöd vid mobilisering (FB15, s. 17). Dessa åtgärder motsvarar mest den aktivt oberoendes strävan genom lagerhållning spridd i landet för att klara isolering och skapa redundans. Propositionen erkänner dock importberoendet. Regeringen konstaterar att Europa har ömsesidiga beroenden (FB15, s. 21) och beskriver strategiskt viktiga samhällsfunktioner såsom importhamnar, sjöleder och järnvägar (FB15, s. 64). I kontrast till senare försvarsbeslut saknas dock en övergripande strategi för försörjningsberedskap. Det beskrivs varken hur försörjningen ska tryggas eller hur lång uthållighet som krävs. Dimensionen blir således till del outvecklad, även om empirin pekar mot en aktivt oberoende hållning med delar av utländska beroenden.

I FB20 formuleras en avsevärt tydligare lösning för försörjningsberedskapen. Uthållighet maximeras genom ökad självförsörjning, manifesterad genom exempelvis konkreta tidsmål. Samhället ska dimensioneras för att klara säkerhetspolitiska kriser i minst tre månader (FB20, s. 27, 85). Som alliansfri stat tolkas ett sådant mål kräva hög redundans i landets inhemska försörjning. Propositionen konstaterar att förnödenhetslager behöver öka (FB20, s. 142) och att uppbyggnaden av lager påbörjas under inriktningsperioden (FB20, s. 108). Näringslivet, civila och militära försvaret ska tillsammans medge att ”försörjningsberedskapen så långt som möjligt säkerställer flöden i varukedjor under fredstida kriser, höjd beredskap och ytterst krig” (FB20, s. 130). Rekommendationerna innehåller primärt nationella lösningar, där tre månaders uthållighet kräver större militär-civil logistiksamverkan inom exempelvis drivmedel, sjukvård och infrastrukturförsörjning (FB20, s. 128-130). Denna ökade samverkan kan dock tolkas som en beskrivning som gynnar både en aktivt oberoende och trogen allierad. Ökad nationell logistiksamverkan kan nämligen anses öka den allmänna

logistiksamverkansförmågan. Detta i kontrast till FB15 där logistiken skulle styras om för att möjliggöra direktstyrning av Försvarmakten (FB15, s. 96). Den primära lösningen för uthållighet förblir dock närmast nationell där internationella beroenden uppfattas negativt till skillnad från i allierad kontext. Samtidigt torde erkännandet av beroenden inom flera logistiksektorer (FB20, s. 144–145) skapa viss acceptans för att Sverige inte kan skapa uthållighet ensamt. Genom god försörjningsberedskap skapar tre månader tid för industrin att återuppbygga och ställa om till samhällsviktig verksamhet.

I FB24 sker en omvärdering av uthållighetsfrågan där följande ställningstagande kan tolkas som slutet för fokuset på nationell självförsörjning:

”Regeringen bedömer att som medlem i EU och Nato är risken för att Sverige ska bli helt avskuret från importmöjligheter och viktiga handelsförbindelser inte överhängande och därmed inte en händelseutveckling att planera utifrån på samma sätt som tidigare” (FB24, s. 122).

Uthållighet skapas istället genom stärkta internationella försörjningskedjor och förmågan att ställa om samhällsproduktionen tillsammans med allierade. Värderingen blir också en kvittens som stärker tidigare tolkning.

Tremånadersmålet kvarstår visserligen (FB24, s. 58), men syftet omförhandlas. I FB20 utgjorde tidsramen en garanti för att hålla ut vid isolering och ställa om till att tjäna samhällsviktig verksamhet. I FB24 beskrivs det mer som en stötdämpare vid tillfälliga nedsättningar eftersom störningar i handelsflöden alltid kan uppstå (FB24, s. 122). Industrin anpassas då till påverkade flöden och förändrade produktionsförutsättningar (FB24, s. 109). Detta tolkas som att regeringen inte är orolig för att varaktigt behöva stå ensam, i kontrast till tidigare försvarsbeslut.

Även beredskapslagerinfrastrukturen tolkas få en förändrad legitimering. Logistiken behöver enligt propositionen utvecklas för att understödja Natos krav under storskaliga operationer. Detta kräver dock mer omfattande än samma förnödenheter som det nationella försvaret (drivmedel, ammunition och reservdelar) (FB24, s. 87). Lager är därför fortsatt viktigt, men nu för värdlandsstödet och nationellt försvar. Propositionen kräver att företag lagerhåller insatsvaror (FB24, s. 124). Detta stötdämpar tillfälliga flödesstörningar i kontrast till hur det handlade om att hålla ut genom omställningar till samhällsviktig verksamhet i FB20. Vidare beskrivs nybyggen av mobiliseringsförråd och ammunitionsförråd (FB24, s. 104). Primärt kan mobiliseringsförråd anses tjäna nationella behov. Tolkningen kan dock problematiseras eftersom syftet och placeringen av förråden inte framgår. Förråden kan också tolkas som ökad allierad förhandslagring, vilket stärker en trogen allierad tolkning. Propositionens otydlighet kring förrådets placering och syfte gör därför båda tolkningarna legitima. Tvetydigheten kan vidare tolkas som att det materiellt lämnas öppet för staten att använda båda idealtypernas logiker.

Sammanfattningsvis visar dimensionen hur begreppens betydelse kan omförhandlas. Tremånadersmålet kring uthållighet är oförändrat mellan FB20 och FB24. Legitimeringen tolkas dock som omförhandlad. I FB20 en uthållighetsgaranti där industrin ställer om till samhällskritisk verksamhet. I FB24 stötdämpar lager tillfälliga störningar i logistikflödena. Både lager och lagerinfrastruktur förblir likartade. Funktionen förskjuts delvis till stöd för

alliansens operationer, men uppförandet av nya mobiliseringsförråd i FB24 påminner om att nationella behov kvarstår även som allierad.

Transport, rörlighet och flödesriktning

Denna dimension prövar vilket övergripande syfte och geografisk riktning som prioriteras i logistiknätet för transportverksamheten. Den aktivt oberoende idealtypen optimerar inhemsk rörlighet för att flytta egna förband där den trogna allierade prioriterar gränsöverskridande tvärförbindelser för mottagande, försörjning och transitering av allierade.

I FB15 optimeras transportinfrastruktur primärt för inre rörlighet och nationellt försvar. Inriktningen att kunna möta väpnade angrepp som alliansfri innebär betydande förändringar. Logistik- och ledningsförband beskrivs i synnerhet påverkas (FB15, s. 16). En mer ändamålsenlig bakre logistik uppges skapas genom att FMLOG, Försvarets materielverk och det civila försvaret bildar en sammanhållen helhet (FB15, s. 85). Här betonas alltså inte internationell samverkan. Parallellt med detta överförs delar av den främre logistiken till armén (FB15, s. 84). Att logistiken segmenteras på detta sätt tolkas som att rörligheten inte prioriterar enskilda viktiga försörjningspunkter utan förbereder transportinfrastrukturen för enskilt försvar.

Propositionen uppvisar däremot ett glapp mellan retoriken och åtgärderna. Regeringen beskriver att flöden är gränslösa och att flödessäkerhet är en viktig del med hänsyn till globaliseringen (FB15, s. 21). Solidaritetsförklaringen kräver vidare att Sverige kan ge samt ta emot civilt och militärt stöd (FB15, s. 8). Trots solidaritetdeklarationen saknas i stort åtgärder som anpassar transportnätet för detsamma. Propositionen erkänner samtidigt importberoendet och utpekar, som tidigare nämnts, strategiskt viktig transportinfrastruktur såsom importhamnar (FB15, s. 64). Motivet tolkas dock vara att säkerställa egen suveränitet. Det saknas vidare bevis för exempelvis möjliggörande av effektiv trupptransitering, vilket emellertid görs mer konkret i senare försvarsbeslut. FB15 placerar sig därmed närmare den aktivt oberoende idealtypen.

I FB20 ges transportinfrastrukturen ökad betydelse. Propositionen är dock tvetydig. Fokuset på inre rörlighet (transporter av personal och varor) beskrivs som viktigt för Försvarmaktens försörjningstrygghet (FB20, s. 147). Dessa transporter krävs dock för både inre och yttre rörlighet. Nybyggnationer, reparations-, evakuerings- och röjningsberedskap som staten bedöms behöva för att enskilt upprätthålla fungerande transportinfrastruktur vid höjd beredskap (FB20, s. 147) ska återupprättas. Även detta är en åtgärd som gagnar båda idealtyperna. Faktumet att staten räknar med att ensamt behöva lösa uppgifterna tyder dock återigen på ett suveränt fokus där angreppet mot Sverige står i centrum.

Samtidigt ges förmågan att kunna ge samt ta emot civilt och militärt stöd en mer konkret kontext (FB20, s. 28). En sammanhållen logistikfunktion ses som avgörande för att ge och ta emot stöd (FB20, s. 108). Transportnätets geografiska riktning får ett tydligare västfokus. I propositionen värderas det viktigt för rikets skydd att upprätthålla förbindelserna västerut (FB20, s. 60). Detta skulle kunna tolkas som en beskrivning som förutsätter allierad hjälp. Propositionen ramar dock explicit in argumentet som nationellt genom "rikets skydd", och

viktiga försörjningspunkter utesluter utländska terminalpunkter till skillnad från FB24. Tolkningen av FB20 blir således att den närmar sig den allierade logiken men inte överger det nationella perspektivet. Sverige beskrivs som en del i en militärgeografisk helhet där vi oundvikligen påverkas av angränsande konflikter (FB20, s. 60). Därför kan det västliga fokuset likväl tolkas som en oundviklig konsekvens av militärgeografien. Sammantaget uppvisas ett logistiksystem i övergång, där tvetydiga argument anförs utan tydlig prioriteringsordning.

I FB24 sker ett radikalt skifte. Transportinfrastrukturen konstrueras primärt som verktyg för alliansens kollektiva försvar.

”svensk transportinfrastruktur och transporter, såväl på land som till sjöss och i luften är en central del för att möjliggöra Natos militära operationer.” (FB24, s. 139).

Flödesriktningen förskjuts därför uttryckligen till öst-västliga gränsöverskridande förbindelser. Propositionen anger precis som FB20 att Sverige är avgörande för att säkra alliansens öst-västliga förbindelser (FB24, s. 106). Till skillnad från FB20 inkluderar de specificerade flödena även andra länder. ”Västkusten via Göteborg, via västra Svealand till Osloområdet, via Jämtland och Norrbotten till Trondheim och Narvik samt via Öresundsområdet” (FB24, s. 40). I FB20 (s. 60) fanns varken Trondheim, Narvik eller Öresundsområdet med och istället nämndes Stockholmsområdet, Gotland och sydöstra Sverige. Flödesriktningarna beskriver därmed en transatlantisk logik.

Den aktivt oberoende logiken är därmed sagt inte uttraderad. Behovet av inre rörlighet kvarstår, men motiveras också som att suveränitet är en grundförutsättning för fungerande värdlandsstöd. Regeringen värderar transporterna fortsatt som en förutsättning för Försvarsmaktens mobilisering och förmåga att verka (FB24, s. 139). Att nationell rörlighet i botten kvarstår men rättfärdigas med allierade argument illustrerar hur den aktivt oberoende rollen kan uppfattas omförhandlas och inordnas i den trogna allierades logik.

Sammanfattningsvis är transportdimensionen mest praktiskt konkret. Medan övriga dimensioner främst har påvisat diskursförskjutningen, påvisar transportdimensionen flödesriktningar. Omriktningen från enstaka beskrivningar av inre försörjningslinjer i FB15 till transatlantiska öst-västliga försörjningslinjer i FB24 materialiserar tydligt rollförskjutningen. Samtidigt kvarstår glappet mellan politiska ambitioner och konkreta infrastrukturella åtgärder.

Teknologi och industri

Dimensionen prövar den inhemska försvarsindustrins roll och inställningen till industrisamarbeten. Aktivt oberoende skapas genom protektionism och inhemsk produktion. Den trogne allierade söker effektivitet och redundans genom integrerade globala leveranskedjor och gemensamma upphandlingar.

I FB15 betraktas försvarsindustrin som sammankopplad med suveräniteten, något som består i övriga propositioner. Detta tillskrivna värde manifesteras genom propositionens återkommande användning av begreppet ”väsentliga säkerhetsintressen” (FB15, s. 2, 97, 100).

Detta beskrivs som högteknologiska industriområden där importberoenden bör undvikas. Stridsflygsförmågan och undervattensförmågan utpekas som väsentliga säkerhetsintressen. Dessa beskrivs ha stor betydelse för Sveriges försvar, varför inhemsk systemkunskap blir just ett väsentligt säkerhetsintresse (FB15, s. 100). Regeringen rekommenderar därför en sorts protektionism genom exempelvis utnyttjandet av undantagsregler i EU-fördraget för att skydda intressena.

I internationella materielsamarbeten har staten en mer instrumentell hållning. Till skillnad från ett allierat perspektiv tillskrivs samarbetena inget säkerhetspolitiskt egenvärde. Propositionen anger att det är Försvarsmaktens operativa förmåga som är styrande för om samarbeten ska ingås (FB15, s. 100). Materielexport bör genomföras av två anledningar: dels för stärkt konkurrenskraft och därigenom ökad teknologi i egen försvarsindustri, dels syftande till mer kostnadseffektiv materielförsörjning (FB15, s. 101). Båda anledningarna tolkas som anledningar som uteslutande gynnar egen försvarsindustri. Synen på teknologi och industri i FB15 är därmed närmare sammankopplad med idealtypen aktivt oberoende. Industrisamarbeten tillåts när resultatet är nationella vinster.

FB20 är mer tvetydig i relation till idealtyperna. En inhemsk försvarsindustriell bas betraktas fortsatt som viktig av suveränitetsskäl. Begreppet väsentliga säkerhetsintressen kvarstår med tillägget att även integritetskritiska delar för ledning, såsom krypto, telekrigsförmåga och sensorer inbegrips (FB20, s. 119). Motivet formuleras delvis som en fråga om oberoende: ”Möjligheten att upprätthålla nationell integritet och självständighet inom områden av särskild betydelse är dock viktig.” (FB20, s. 119). Utländska alternativ beskrivs som möjliga, men enbart då försörjningstrygghet och teknologi- och kunskapsöverföring säkerställs (FB20, s. 119). Även här legitimeras samarbeten med att den egna försvarsindustrin ska få tillgång till utländsk teknik.

Samtidigt erkänner propositionen beroenden och konstaterar att försvarsbolagen är importberoende av utländska delkomponenter (FB20, s. 120). En ökad acceptans för internationella leveranskedjor syns också i inriktningen om att Europeiska försvarsfonden bör anses som en integrerad del i svensk materielförsörjning. Detta motiveras till del av att bygga kunskap som kan medföra en breddad ansats för integritetskritiska områden (FB20, s. 121). Detta tolkas som en öppnare inställning till samarbeten. Även Sveriges bindande åtaganden inom EU:s permanenta strukturerade samarbete (PESCO) (FB20, s. 56) tolkas som ökad öppenhet. Således uppvisas här kontinuitet där väsentliga säkerhetsintressen skyddas, medan volymförsörjning successivt internationaliseras. Den alltmer positiva inställningen till samarbeten motiveras dock primärt fortsatt av egoistiska skäl, såsom tillgången till utländsk spetsteknik snarare än av solidarisk vilja att stärka partners förmåga.

I FB24 identifieras en begreppsförändring även om hybridlogiken i stort kvarstår. Propositionen benämner här väsentliga säkerhetsintressen som strategiska materielområden (FB24, s. 97). Den funktionsmässiga innebörden kvarstår. Kaliberbunden ammunition adderas som strategiskt materielområde, vilket beskrivs som ett resultat av ukrainska erfarenheter (FB24, s. 97–98). Tillägget tolkas som viktigt då det visar att den aktivt oberoende logiken inte linjärt successivt krymper utan expanderar inom dimensionen efter nyupptäckta sårbarheter. Egen försvarsindustriell bas betraktas alltså som en grundläggande

förutsättning för såväl tillväxt och vidmakthållande av krigsorganisationen som för försörjningssäkerheten (FB24, s. 98).

Utanför de ”strategiska materielområdena” råder annan logik. Regeringen konstaterar att både omvärldsläget och kraven på robusthet ökar behovet av internationella samarbeten för Försvarsmaktens förmågeutveckling (FB24, s. 99). Statens inriktning är att nyttja gemensamma upphandlingar och inköp av försvarsmateriel (FB24, s. 100) inom både Natos och EU:s strukturer. En viktig skillnad från FB20 är att samarbetena inte enbart motiveras av nationell nytta. Regeringen betonar exempelvis att svensk försvarsindustri är en signifikant tillgång för hela Nato (FB24, s. 100). Även om inhemska motiv kvarstår, har tyngdpunkten delvis förskjutits.

Sammanfattningsvis uppvisar teknologin och industridimensionen störst kontinuitet. I samtliga försvarsbeslut skyddas den strategiska kärnan av inhemsk produktion, medan den breda materieförsörjningen stegvis globaliseras. Förskjutningen mellan FB15 och FB24 består inte av ett successivt övergivande av aktivt oberoende utan av en allt bredare kärna av strategiska materielområden. Genom att kaliberbunden ammunition tillkommer som strategiskt materielområde illustreras också hur rollförskjutningen inte är binär utan utgår från medvetna gränsdragningar om vad som är förhandlingsbart och inte.

Sammanfattning

Rollförskjutningen sker ojämnt mellan de logistiska dimensionerna. Tydligast syns den i det strategiska effektivitetsmålet samt standardiseringen och alliansintegrationen, där FB24 i hög grad inordnar logistikens målsättningar och ledningsstruktur i alliansen. I dimensionen transport, rörlighet och flödesriktning framstår förskjutningen i geografiskt förändrade försörjningslinjer där Sverige successivt blir en del av en integrerad transatlantisk kedja. Uthållighetsdimensionen visar hur målsättningar som ”tremånadersmålet” kan kvarstå med ett omförhandlat syfte. Teknologi och industri avviker som relativt bestående över perioden. De strategiska materielområdena utvidgas istället successivt, samtidigt som övrig materieförsörjning globaliseras. Skillnaden i dimensionernas anpassning ligger till grund för studiens slutsatser.

Slutsatser

Den huvudsakliga slutsatsen är att rolluppsättningens tyngdpunkt förskjuts i propositionerna utan att någon roll överges. I FB15 dominerar den ”aktivt oberoende” medan den ”trogna allierade” är perifer. Successivt byter rollerna plats där den tidigare dominanta rollen omförhandlas och inordnas i en allierad logik samtidigt som den perifera rollen gör motsatsen. Detta kallar jag här för hierarkisk subordination.

Subordineringen framträder dock olika i logistikdimensionerna. Dimensionerna strategiskt effektivitetsmått samt standardisering/alliansintegration gör förskjutningen tydligast. Logistikens övergripande målsättningar och planerings- och ledningsstrukturen inordnas i alliansen i FB24. I transportdimensionen ses förskjutningen geografiskt genom att försörjningslinjerna riktas mot ett väst-östligt transatlantiskt fokus. Uthållighetsdimensionen visar en förskjutning som främst är diskursiv där målsättningarna består materiellt men får ett annat syfte.

Industri- och teknologidimensionen utgör ett undantag. Istället för att subordineras alliansen, expanderar istället statens väsentliga säkerhetsintressen (strategiska materielområden) över perioden. I FB15 omfattas endast stridsflyg och undervattensförmåga. I FB20/24 inkluderas också integritetskritiska system och kaliberbunden ammunition. Subordineringsprocessen framstår således inte enbart linjärt. Staten omförhandlar också gränserna för vad som betraktas oförhandlingsbart, vilka breddas när nya sårbarheter upptäcks.

Övergången mellan rollerna framstår som ambivalent och kan enligt Aggestam (2006, s. 23–24) förstås som en rollkonflikt som uppstår när staten utövar en inkompatibel rolluppsättning. FB20 illustrerar rollkonflikten tydligast. Propositionen upprätthåller formell militär alliansfrihet samtidigt som partnerskapet med Nato uttryckligen fördjupas. Detta konstituerar en hybridlogik där två oförenliga roller samexisterar. Rollkonflikten som då uppstår avgörs först i FB24 när det säkerhetspolitiska övergångstillståndet är över.

Ett ytterligare resultat är att FB15, till skillnad från vad propositionen själv anger, svårigen kan tolkas som genuint militärt alliansfritt. Redan då beskrivs förutsättningar för försvar tillsammans med andra, och Sverige tecknade redan 1994 ”Partnerskap för fred” med Nato. Mycket tyder därför på att rollförskjutningen påbörjades tidigare än FB15. Detta skulle kunna öka förståelsen för varför förändringarna i FB24 främst ses som diskursivt förskjutna motiv. Mycket av logistiksystemet behåller sin tidigare struktur, samtidigt som det förmedlade syftet med strukturen omförhandlas i propositionen. Tremånadersmålet visar detta tydligt där målet i FB20 uttrycks som samhällets tid för omställning till samhällsviktig verksamhet, alltså ett sätt att hantera nationell isolering. I FB24 motiveras det snarare som industrins anpassningstid vid tillfälliga störningar i försörjningskedjorna, där propositionen uttrycker att risken för isolering inte längre är överhängande.

Studieresultatet stödjer i det avseendet rollteorins antagande om att beslutsfattare eftersträvar stabilitet i rolluppfattningen (Aggestam 2006, s. 23–24). När den formella rolluppfattningen om militär alliansfrihet rörde sig långsammare i propositionerna än den faktiska integrationen, uppstod ett glapp. Detta hanterades genom att ge logistikformuleringarna ny mening.

Svaret på forskningsfrågan är att idéutvecklingen inte kan förstås som en linjär anpassning från militärt alliansfri (aktivt oberoende) till allierad (trogen allierad). Den utgör istället en successiv hierarkisk subordinering som framträder olika över de logistiska dimensionerna. Subordineringen framstår också främst som diskursiv genom omförhandlade syften och motiv snarare än strukturell.

Diskussion

Uppsatsen utgår från problemformuleringen kring den resursmässiga målkonflikten som uppstår när svensk försvarslogistik ska inordnas i Natos kollektiva strukturer efter 200 års alliansfrihet. Genom att studera försvarsbesluten 2015–2024 ur ett rollteoretiskt perspektiv undersöks syftet, som är att fördjupa förståelsen för hur försvarslogistiska idébildningen förhöll sig till den bredare säkerhetspolitiska rolluppfattningen under perioden. För studien valdes forskningsfrågan ”*Hur kan den försvarslogistiska idéutvecklingen i Försvarsbesluten 2015–2024 förstås ur ett rollteoretiskt perspektiv?*” Svaret förefaller vara att en roll som initialt mer efterliknar den ”aktivt oberoende” successivt avgränsas, omförhandlas och inordnas i rollen som ”trogen allierad”, något jag här kallar hierarkisk subordination. Vidare visar också resultatet av idéanalysen att denna subordination inte enbart kan beskrivas som en linjär förflyttning mellan rolluppfattningarna utan istället framställs olika beroende på vilken logistisk dimension som avses. Den generella trenden av hierarkisk subordination återspeglas exempelvis inte i dimensionen industri och teknologi, vilken istället har uppvisat hög kontinuitet genom försvarsbesluten.

Resultatdiskussion

Resultatet medger flera tolkningar. Först och främst bekräftar det flera forskares (t.ex. Ekström & Skoglund, 2026) argument för att logistik är mer än en teknisk tjänst och snarare bör betraktas som en strategisk delfunktion. Själva faktumet att logistikspårningen här har gått att genomföra talar för deras position. Att subordinationen är annorlunda mellan logistikdimensionerna tyder också på att staten är selektiv i sin anpassning. Propositionerna visar att staten håller hårt i sin strategiska kärna av materiel, samtidigt som andra internationella beroenden accepteras även innan Natomedlemskapet. Detta linjerar med Deverells (2025, s. 147–148) forskning som visat att vissa kärnvärden i relationen mellan staten och försvarsindustrin förblir stabila under perioder av säkerhetspolitisk turbulens, samtidigt som andra värden skiftar.

Studieresultatet är även intressant utifrån rollteorin. Hybridlogiken som uppvisades i FB20 kan beskrivas som en rollkonflikt av Aggestam (2006). Den tidigare militärt alliansfria identiteten som eftersträvar oberoende möts av en realistisk insikt kring landets internationella beroenden. Utifrån det torde det vara naturligt att propositionen uppvisar argument för både idealtypen ”trogen allierad” och ”aktivt oberoende”. Detta eftersom beslutsfattarna tenderar att eftersträva kontinuitet i rolluppfattningen, vilket i förlängningen leder till omförhandlingar eller kompromisser (Aggestam 2006, s. 23–24). Resultatet visar också att staten, precis som teorin antyder, har flera roller samtidigt. I detta fall tolkas propositionerna försöka växla mellan två oförenliga roller, varför rolluppfattningen blir tvetydig. Detta överensstämmer med den politiska ambivalensen som Christiansson & Westberg (2025) belyste. Samtidigt som propositionen vidmakthöll en formell militär alliansfrihet utvidgades partnerskapet med Nato och EU.

Resultatet är också intressant i förhållande till Oztulis & Ozolinas (2017) studie. I deras fall negligerade de baltiska staterna initialt logistisk anpassning även efter alliansinträde, ända

intill dess att stående styrkor placerades på territoriet. Även om det endast är den formulerade integrationen som undersökts i denna studie, visar försvarsbesluten motsatsen. Sverige påbörjade sin logistiska anpassning innan medlemskapet.

Slutligen bidrar studien direkt till den forskningslucka som Michalski m.fl. (2024) presenterade kring inhemsk rollteoretisk forskning. Logistiken användes här som arenan där rollförskjutningen utspelade sig inhemskt. Studien har därigenom ökat förståelsen för hur den hierarkiska subordinationen skett gradvis och olika mellan dimensionerna under interna omförhandlingar av statens identitet.

Ett alternativt perspektiv bör också belysas eftersom rollteorin förutsätter att staten har en identitet som kan spåras i materialet. En realist skulle invända att rollförskjutningen inte är en identitetsförskjutning utan en rationell anpassning till förändrade hotbilder. Förklaringen har visst empiriskt stöd. Den största förändringen sker mellan FB20 och FB24 när Ryssland invaderade Ukraina. Två saker talar dock emot en ren realistisk förståelse. För det första föregår de materiella anpassningarna och standardiseringarna det akuta hotet, vilket gör förklaringen otillräcklig. För det andra kräver hybridlogiken i FB20 en mer nyanserad begreppsapparat mer liknande Aggestams (2006) rollbegrepp för att förstås. En stat som anpassar sig till hotet hade troligtvis inte uttryckt en formell militär alliansfrihet samtidigt som den närmade sig Nato. Den alternativa tolkningen kan, med det sagt, inte avfärdas utan utgör bara ytterligare en tolkning. Denna studies slutsatser gör bara anspråk på resultatet inom ramen för den rollteoretiska tolkningen.

Studien har inte heller haft några kausala ambitioner. Syftet har varit att tolka och beskriva för att öka förståelsen för fallet. Eftersom studien har utgått från propositionens konstruerade verklighet ska inte resultatet förstås som en förklaring av förskjutningen. Denna studie bidrar istället med ett möjligt synsätt på hur de försvarslogistiska formuleringarna kan förstås som meningsbärande uttryck i diskursen.

Metodologisk reflexivitet

Uppsatsens metodval har påverkat resultatet. En tolkande ansats valdes för att kunna analysera idébildningarna bortom det uttalade (Esaiasson m.fl. 2024, s. 309). Detta har inneburit att studien har fokuserat på att fördjupa förståelsen av det enskilda fallet snarare än att skapa generaliserbarhet. Som anställd i Försvarsmakten har jag tidigare förförståelse för fallet. Även om inte avsikten varit att påverka resultatet, kan både min bakgrund och samtiden i fallet ha gjort det. Risken hanterades genom en konsekvent tillämpning av analysverktyget och löpande metareflektioner.

Idéanalysen vägdes mot alternativet innehållsanalys, vilket hade möjliggjort högre intersubjektivitet och en bredare empirisk analys (Beckman 2005, s. 42–44). Då hade exempelvis försvarsbeslut redan innan ”partnerskap för fred” tecknades kunnat analyseras. Tolkningens möjligheter som idéanalysen medgav bedöms dock ha varit lyckade. En strikt innehållsanalytisk kodning hade osynliggjort exempelvis ”tremånadersmålets” diskursiva förskjutning, och troligen avfärdat det som kontinuitet. Att stor tyngd tillskrivs forskarens tolkning innebär samtidigt att studien inte kan garantera att andra forskare eller analysverktyg

hade fått samma resultat. Detta är oundvikligt när man försöker representera textens helhet genom att subjektivt bara framställa det ”viktigaste” (Boréus & Bergström 2018, s. 165).

Idealtyperna utgör extrempunkter och bör bedömas efter hur väl de synliggör skillnader i materialet snarare än deras empiriska träffsäkerhet (Beckman 2005, s. 28–29). Fler idealtyper hade kunnat användas, vilket emellertid vore att missförstå verktyget som kategorier snarare än analytiska mätstickor. Analysen hade kunnat klassindelats, vilket dock förutsätter att klasserna är ömsesidigt uteslutande och uttömmande (Esaiasson m.fl. 2024, s. 85–86). Som analysen visat framträder hybridformuleringar, vilket idealtyperna har fångat bättre. En annan operationalisering med exempelvis ”regional delsystemsarbetare” hade gjort FB20 mindre paradoxal, men samtidigt gjort skillnaderna otydligare. Detta eftersom den rollen är förenlig med ”trogen allierad”.

Att studien begränsade analysmaterialet till försvarsbeslutspropositioner är en möjlig anledning till att rollförändringen framstår främst som diskursiva omförhandlingar av det legitimerande syftet. Strukturella förändringar sker potentiellt längre ner i dokumenthierarkin där försvarsbeslutet brutits ner i egna inriktningar för exempelvis transporter eller försörjningsberedskap. Försvarsbesluten är dock fortfarande viktiga med hänsyn till att de är det högsta styrande inriktningsdokumentet.

Urvalet om tre mätpunkter har möjliggjort en djup analys, men begränsar också vilka slutsatser som går att dra gällande förändringarna. Ett försvarsbeslut innan tecknandet av ”Partnerskap för fred” 1994 hade varit intressant att inkludera och hade kanske utgjort en tydligare militärt alliansfri period. Även om FB15 inte helt och hållet representerar militär alliansfrihet påstår propositionen dock formell alliansfrihet, vilket har varit centralt här. Oavsett bör resultatet betraktas som en förskjutning i avstånd från och mellan idealtyperna snarare än som rena utgångspunkter.

Kunskapsanspråket rör inte den praktiska omsättningen av försvarsbesluten utan endast propositionernas beskrivna verklighet. Vidare bygger rollförskjutningen som framträder här på grundantagandet att logistiken kan betraktas som meningsbärande för statlig rolluppfattning. Detta upplevdes som en rimlig tolkning utifrån Sveriges geopolitiska roll i Nato, men också utifrån logistikens betydelse för strategin. Med det sagt är andra tolkningsramar möjliga. Läsaren bör därför tolka resultatet med medvetenhet kring studiens utgångspunkter och avgränsningar.

Betydelsen för yrkesutövningen

För officerskåren belyser studiens resultat logistiken som en del av militärstrategin. Försvarsmakten är en politiskt styrd organisation där försvarsbesluten formulerar en strategisk inriktning. En diskursiv rollförskjutning blir dock verklighet först när den implementeras. Totalförsvaret uppnår inte interoperabilitet genom omförhandlingar i försvarsbesluten. Interoperabilitet kräver en officerskår som förstår och omsätter inriktningarna i handling. Det åligger därmed varje officer att förstå, fatta och genomdriva beslut som omsätter den politiska viljeinriktningen till militär förmåga. Att kunna tolka och omsätta skiften i försvarsbesluten utgör således en del av officersprofessionen.

Vidare forskning

Flera fördjupningar är möjliga. En jämförelse med Finlands Natointegrationsprocess hade varit intressant. Finland genomgår processen samtidigt som Sverige men har en annan historisk rolluppfattning. Likaså vore Norge som allierad sedan 1949 en intressant jämförelse för att uppvisa hur ett logistiksystem hos en äldre ”trogen allierad” kan beskrivas. Denna studie kunde också kompletteras med djupintervjuer för att undersöka glappet mellan försvarsbesluten och den faktiska omställningen.

Källförteckning

Aggestam, L. (2006). Role theory and European foreign policy: a framework of analysis. I Elgström, O. & Smith, M. (red.) *The European Union's roles in international politics: concepts and analysis*. Routledge, s. 11–29.

Beckman, L. (2005). *Grundbok i idéanalys*. Santérus.

Boréus, K. & Bergström, G. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 uppl., Studentlitteratur.

Britz, M. & Westberg, J. (2015). Sveriges återtåg till närområdet. *Internasjonal politikk*, 73(3), s. 423-431. <https://www.scup.com/doi/abs/10.18261/ISSN1891-1757-2015-03-08>.

Christiansson, M. & Westberg, J. (2025). Sweden: Still a Medium-Sized Dog with A Big Dog Attitude?. I: Baxter, P.M. (red.) *Examining Perspectives of Small-to-Medium Powers in emergent Great Power Competition*. Springer, s. 183-213. https://doi.org/10.1007/978-3-031-86901-3_8.

Deverell, E. (2025). Exploring state-defence industry relations in Swedish defence policy, 2009-2022. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 8(1), s. 137-151. <https://doi.org/10.31374/sjms.353>.

Ds 2023:19. *Allvarstid: Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023*.

Ekström, T. & Skoglund, P. (2026). Introduction to the special collection of military logistics: the transformation from peace support operations to territorial defence. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 9(1), s. 19-28. <https://doi.org/10.31374/sjms.538>.

Erbel, M. & Kinsey, C. (2015). Think again – supplying war: reappraising military logistics and its centrality to strategy and war. *Journal of Strategic Studies*, 41(4), s. 519–544. <https://doi.org/10.1080/01402390.2015.1104669>.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Sundell, A., Towns, A. & Wängnerud, L. (2024). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 6 uppl., Norstedts Juridik.

Gvalia, G., Siroky, D., Lebanidze, B. & Iashvili, Z. (2013). Thinking outside the bloc: explaining the foreign policies of small states. *Security Studies*, 22(1), s. 98-131. <http://dx.doi.org/10.1080/09636412.2013.757463>.

Hellberg, R., Antai, I. & Ekström, T. (2025a). Logistics adaptation to NATO: the Swedish perspective. I *Nato in the nordics*. Oslo, Norge 17–18 september 2025. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-14087>.

Hellberg, R., Sprängare, D., Candell, O., Carpenfelt, C., Lundberg, K., Samuelsson, P., Antai, I., Andersson, P. & Backlund, L. (2025b). Performance constraints in defence industry supply chains: evidence from case studies. *Defence and Peace Economics*, 36(8), s. 1078–1113. <https://doi.org/10.1080/10242694.2025.2500362>.

- Holsti, K. J. (1970). National role conceptions in the study of foreign policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), s. 233–309. <https://doi.org/10.2307/3013584>.
- Kress, M. (2002). *Operational logistics: the art and science of sustaining military operations*. Springer Science & Business Media.
- Michalski, A., Brommesson, D. & Ekengren, A-M. (2024). Small states and the dilemma of geopolitics: role change in Finland and Sweden. *International Affairs*, 100(1), s. 139–157. <https://doi.org/10.1093/ia/iiad244>.
- NATO (2016). *Allied joint doctrine for host-nation support (AJP-4.3)*. NATO Standardization Office. https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-4.3_EDA_V1_E_2234.pdf.
- Otzulis, V. & Ozolina, Z. (2017). Shaping Baltic states defence strategy: host nation support. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 15(1), s. 77–98. <https://doi.org/10.1515/lasr-2017-0004>.
- Pesu, M. (2023). *Nato in the north: the emerging division of labour in northern European security* (FIIA Briefing Paper 370). Finnish Institute of International Affairs. <https://fiia.fi/en/publication/nato-in-the-north>.
- Prebilič, V. (2006). Theoretical aspects of military logistics. *Defense & Security Analysis*, 22(2), s. 159–177. <https://doi.org/10.1080/14751790600764037>.
- Prop. 2014/15:109. *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020*.
- Prop. 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*.
- Prop. 2024/25:34. *Totalförsvaret 2025–2030*.
- Vedung, E. (2018). Fyra typer av innehållslig idéanalys. I Bjereld, U., Demker, M. & Hinnfors, J. (red.) *Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. 4 uppl., Studentlitteratur, s. 197–233.
- Westberg, J. (2021). *Svenska säkerhetsstrategier: teori och praktik*, 2 uppl., Studentlitteratur.